

1914-18. magyar harcterein

(81-88. o.)

VIII. A Gorlicei csata (1915. május 2-5.)

A központi hatalmak fő hadvezetésben ismét viták folytak: ismét Falkenhayn ellenében Conrad, Hindenburg és Ludendorff érvelt, hogy a támadások súlyát keletre kell áthelyezni. Míg nyugaton védelembe húzódnak, keleten kicsikarják az orosz ellenében – legalább a különbékét és ezáltal az olaszokat is visszatartják a háborúba való belépéstől. Egyik sem sikerült. 1915. május 2-4-én ugyan áttörték az orosz frontot, szeptemberig messze Volhíniáig, Fehéroroszorszáig nyomultak, azaz stratégiai jellegű volt a győzelem, de az oroszok nem kértek különbékét és az olaszok is megtámadtak bennüket.

De nézzük meg röviden, mit is jelent ez a fenti „ugyan”. A keleti fronton 1,8 millió orosz katonával szemben a központi hatalmak 1,3 millió katonája állt, de itt Gorlicénél, a tervezett áttörés színhelyén fordított volt az arány: 219 ezer oroszral szemben 357 ezer katona sorakozott fel. A tüzérségnél még nagyobb volt a különbség.

Az áttörésben a 9. német hadsereg és a 4. osztrák-magyar hadsereg állt fel. Az áttörés vezénylő vezére a már megismert Mackensen, a 9. német hadsereg főparancsnoka volt. Őt azonban az osztrák-magyar vezérkari főnök, Conrad alá helyezték.

A Gorlice körül összpontosított német és osztrák-magyar erők a porosz Mackensen tábornok vezetésével 1915. május 2-4-én áttörték a szemben álló orosz erőket.

Már jó ideje gyűjtötték a csapatokat, szállították az anyagot. Természetesen minden módon rejtteni akarták ezt a tevékenységet az oroszok elől. Egy félrevezető „trükkről” Szurmay Sándor altábornagy emlékezik meg:

„1915. április vége felé Von Linsingen német tábornok, akkori hadseregpáncsnokom szemlén volt az Ungvölgyében és ekkor közölte velem, hogy az oroszokat egy másik frontrészen a közeljövőben megtámadjuk, ezért le kell őket kötni itt is, nehogy erőket vonhassanak el oda, ahol a támadást most előkészítik (Gorlicénél). E célból küld hozzám egy század német gránátost, azt tegyem be, hol itt, hol másutt a frontomon, hogy az oroszok - látva őket - azt a benyomást nyerjék, mintha német erősítések érkeztek volna ide és itt készülünk támadásra.

- Sokkal egyszerűbben érhetjük el ezt a célt - feleltem én önérzetesen. - Tessék nekem csak 50 darab német sisakot küldeni. Azokat az én legénységem az egész frontomon szorgalmasan fogja mutogatni az ellenségnek.

Linsingen nagy örömmel fogadta javaslatomat, elküldte a sisakokat és magyar legénységem - kioktatva e játék céljáról - kitűnően mulatott a német sisakokkal a fején.”

Mikor 2013 telén komolyabban érdeklődni kezdtem a Gorlicei csata felől, meglepve vettem észre, hogy nagyon kevés anyag található a csatáról az úgynevezett „I. világháború” összefoglalókban. Még a híres hadtörténész Keegan-nél sem. Az itt található szövegekből egyszerűen nem tudtam megállapítani, hogy a nagy áttörés hol is történt. Utánanéztam az interneten akkor található anyagon, egész pontos leírást itt sem találtam. A lengyelek tiszteletreméltó haditemető gondozó szervezete segített a legtöbbet. Példás rendben, sorszámozva találtam meg a Gorlice környéki temetőket. Ezeket aztán az adott azonosítószámaikkal felvittem térképre, és így kirajzolódott a Gorlicei csata fővonala, amely Gorlicén húzódtott keresztül északnyugat-délkeleti irányban. A temetők közt a legnagyobb méretű a 123-as és

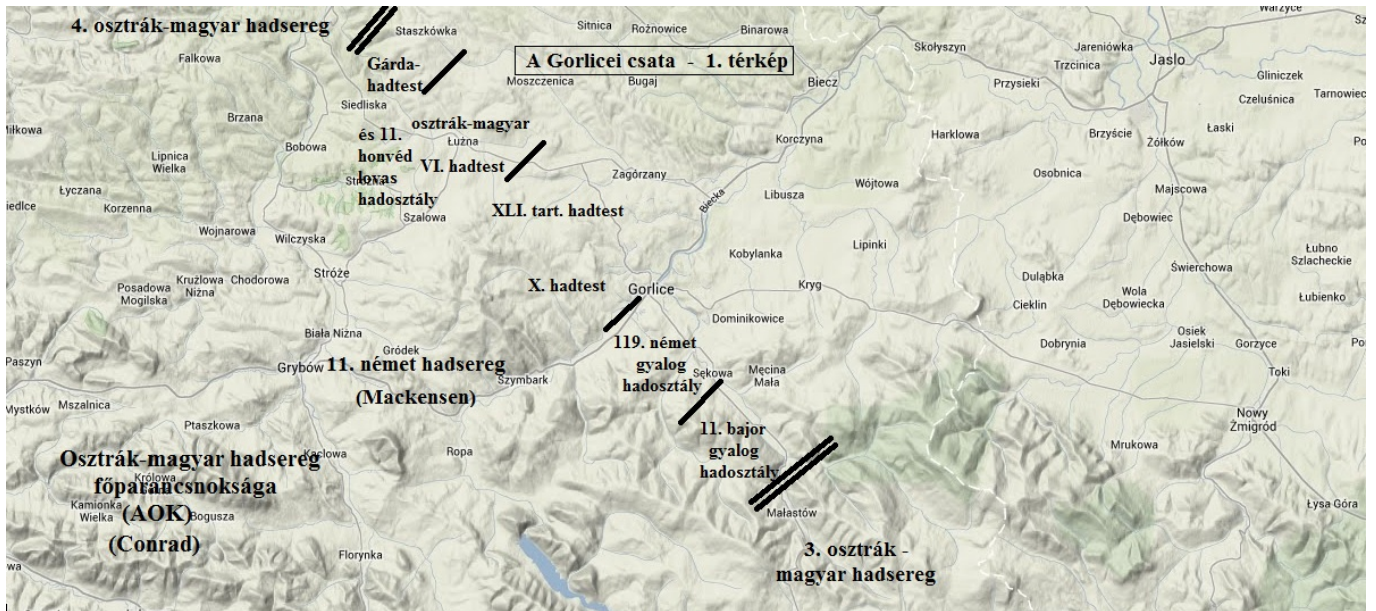
mellette a kissé kisebb 120-as. Mikor a helyszínt bejártuk Bátyámmal, szomorúan állapítottuk meg, hogy a 120-as teljesen magyar haditemető, míg a 123-ason is a magyar a legtöbb sír. Mint utólag kiderült a 123-as helyezkedik el az áttörés gyűjtőpontjában, a 449 méteres Pustki hegyen.

Szintén utólag megismertem egy tanulmányt, melynek szerzője tüzettségként harcolta végét a nagy csatát (Riedl Lajos: A cs. és kir. VI. hadtest a Gorlicei áttörési csatában 1915 május 2-án (Bp, 1928)). Ennek elolvasása, térképeinek áttanulmányozása teljesen megváltoztatta képemet a nagy csatáról és a magyaroknak benne játszott szerepéről. Az áttörés részletes leírásában Riedl Lajos munkáját követtem.

Nézzük először a Gorlicei csatával kapcsolatos további térképeket.

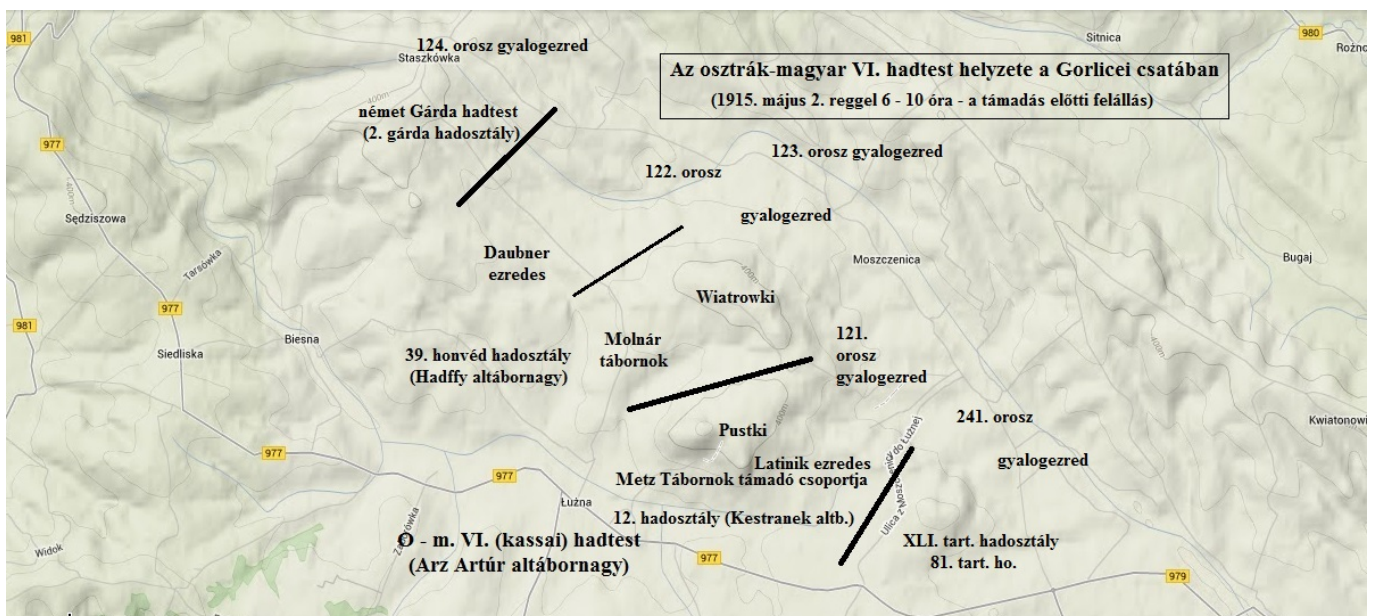
A Gorlicei csata – 1. térképen a központi hatalmak seregrészeinek felállítása látszik. Magának a csatának ötlete és fő terveinek kidolgozása Conrad osztrák-magyar vezérkari főnökének érdeme. Ő volt a csata idején a főparancsnok, a közvetlen áttörést végző 11. német hadsereg vezetőjévé azonban Mackensen porosz tábornokot nevezték ki. A csata idejére a VI. osztrák-magyar (kassai) hadtestet a 11. német hadsereg alá osztották be – és a legveszélyeztetettebb helyre, az áttörési pontra, a Pustki-hegyhez, ahol a legtöbb veszteség volt várható! Az áttörés sikerében három elem volt döntően fontos: 1. sikerült az oroszok teljes meglepetése, 2. a nyugaton kifejlesztett rendkívüli német tüzerő, tüzérség döntően demoralizálta, felőrölte az első vonalban levő orosz csapatokat, 3. a tényleges áttörést végző VI. (kassai) osztrák-magyar hadtest különleges bátorsága, elszántsága, akiknek a harc közben még mindkét oldalon ki kellett segíteniük megrogyant német szomszédaikat is.

1915. május 2-án reggel 6 és 10 között a német tüzérség minden korábbinál erősebb tüzet zúdított a szemközti orosz állásokra. Az ellenséges Pustki-állás áttekinthetetlen füstben és tűzben állott. Ez, az akkor még szokatlan látvány a rohamozó csapatok bizalmát emelte. Pontosan 10 órakor a tüzérség és aknavetők tüzet a hadsereg egész arcvonalán az ellenség felé hátrafektették.

A 39. gyalog hadosztály arcvonalából történt megfigyelés szerint a Pustkira irányított tűznek oly megrendítő hatása volt, hogy a védők minden szünetben kiugráltak az árkokból és csapatosan szaladtak el, ellenben a Wiatrowkin levő fedezékre s attól északra szomszédos orosz vonalakra a tűzhatás nem volt megfelelő, mert a mély orosz árkok kárt nem szenvedtek.

Báró Arz vezérezredes írta: „A VI. hadtestnek jutott az a nehéz feladat, hogy Gorlicéhez közel fekvő és erősen kiépített Pustki magaslatot, a ellenséges felállításnak ezt a kulcspontját megrohanja. ... Hatalmas füst- és porfellegek szálltak fel s csakhamar eltűnt a Pustki hegy szemeink elől. A mennydörgő robaj azt a hitet keltette, mintha egy vulkánkitörés volna előttünk. Nekünk osztrák-magyaroknak, oly kis számú és többnyire lőszerhiánnyal küzdő tüzérségünkkel, ez a látvány akkor még új volt!”

Amikor a tüzérség 10 órakor tüzet hátrahelyezett, az ugrásra készen váró gyalogság a hadsereg egész arcvonalán az ellenségre vetette magát.

A 12. gyaloghadosztálynál Metz tábornok rohamozó csapatai – anélkül, hogy jóformán egyetlen puskalövést kaptak volna – a legcsekélyebb veszteséggel egyhuzamban átgázolták a sok helyen teljesen lesüllyesztett, szilánkállóan befedett, igen mély első két árkot; 10 óra 15'-kor érték el az utóbbit és megkezdtek a felkapaszkodást a meredek hegyoldalon. Itt azonban mind hatalmasabb orosz ellentámadásokra bukkantak, amelyeket pontos tüzérségi támogatás hiányában egyre érezhetőbb veszteséggel magoknak kellett közelharcban visszaverniök.

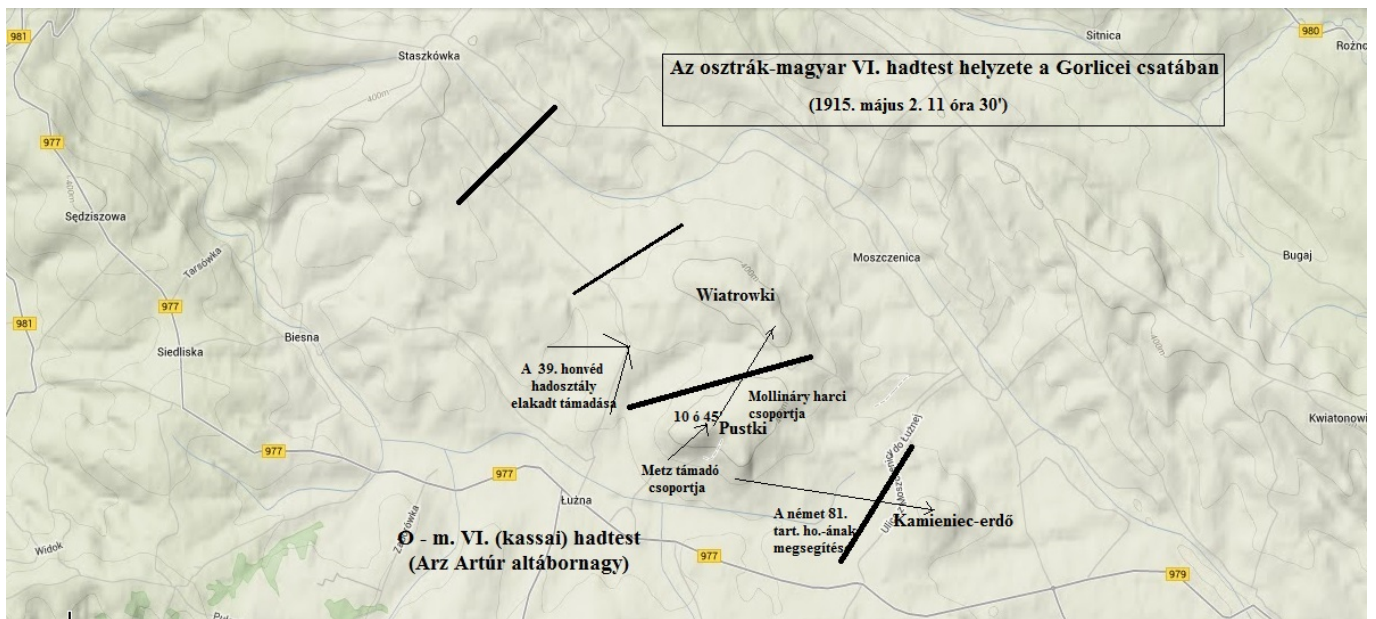
A Metz-csoport tüzérségi parancsnokának május 2-ra kiadott intézkedéseiben el volt rendelve, hogy a vadászlövegek fogatai olyan módon legyenek készen, hogy a löveg az első alkalommal előre vágasson. Ez új volt és ennek segítségével a tüzérség sokkal hatásosabban tudta támogatni tüzével a támadó egységeket.

Közben a 39. honvéd hadosztály is lendületesen tört az orosz állásokra, de itt hamarosan kiderült, hogy az orosz ellenállás nem tört meg és rövidesen állóharc alakult ki. A derék honvédek mindazonáltal az egész harcvonalon ismételt nekifutásokkal igyekeztek az ellenséges árkokhoz közelebb férkőzni.

Ezalatt a Metz-rohamcsoport ékje, bár állandó ellentámadásokkal fékezve, mégis folytonosan előrehatolt a 449 méteres tetőre és azt első vonalával 10 óra 45 perckor el is érte. Itt azonban a támadás megmerevedni látszott. Az előrenyomult 56. gyalogezred balszárnyát a Wiatrowki magaslat veszélyeztette. Ekkor itt négy zászlóaljából kialakították az úgynevezett Mollináry ezredes csoportját, amelynek célja a Wiatrowki elfoglalása volt, amelyet rögtön el is kezdtek.

Közben azonban az osztrák-magyar VI. hadtest jobb szomszédja, a német 81. tartalékos hadosztály bajba került, ezért Metz tábornoknak gondoskodnia kellett arról is, hogy jobbra a Kamieniec erdőt is megtámadja és így segítsen a németeknek.

A harchelyzetet ekkor (11 óra 30') a következő térkép mutatja be.

Miközben 11 ó 30' után a Kamieniec erdőben sikert értek el, a Mollinary-csoport támadása a Wiatrowki magaslat ellen elakadt. Ezalatt tőlük kissé nyugatra a 39. honvéd hadosztály 9. honvéd gyalogezrede betört az első ellenséges állásba. Molnár tábornok dandárának támadása szintén megcélozta a Wiatrowki magaslatot, de a célt ők sem érték el.

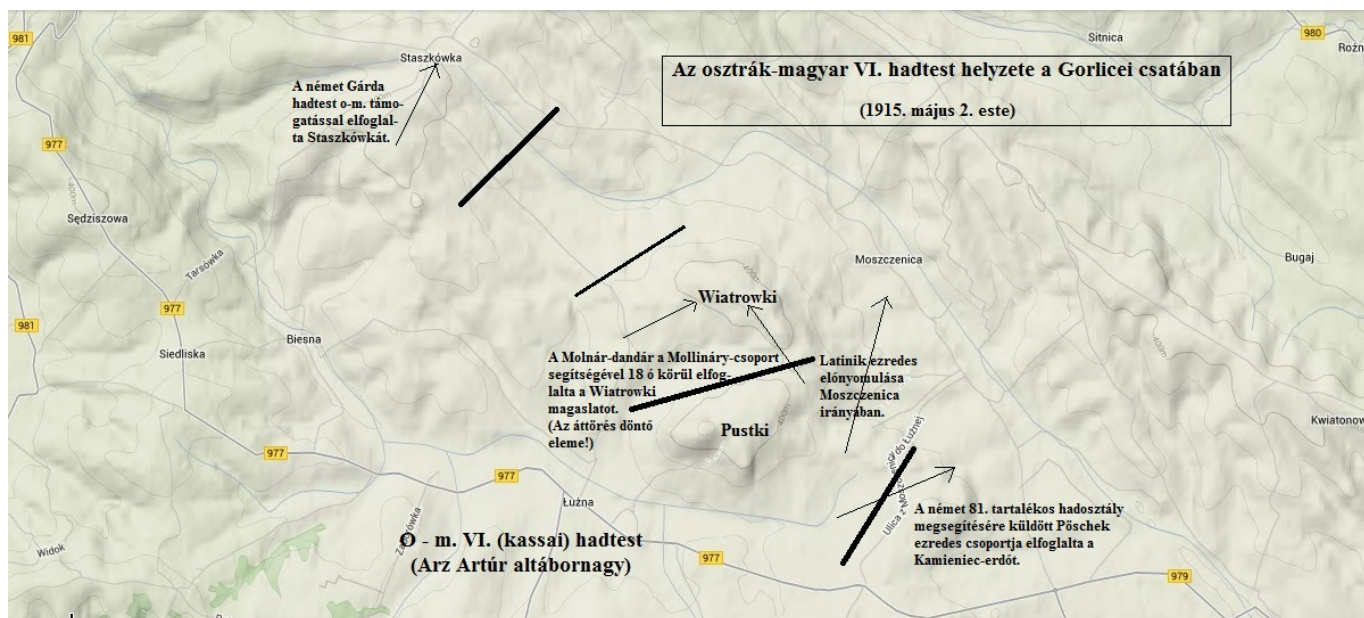
A Pustkitól keletre az orosz ellentámadások déltől fogva erősebbekké váltak. Látszólag az oroszok tartalékos 123. ezrede lépett működésbe.

A 39. honvéd hadosztálytól északnyugatra, Staszówkánál felerősödtek a harcok. A német Gárda hadtest tüzérségi támogatást kért a VI. hadtesttől. Később a 39-esek segítségével foglalták el Staszówkát.

A döntő támadás Wiatrowki elfoglalására 16 és 18 óra között a Molnár-dandár végezte, melyet jobb oldalról a Mollináry-csoport támogatott. A támadás ezúttal sikeres volt.

Az oroszok minden tereptárgyba belekapaszkodva és a késő éjszakáig ellentállva, az egész arcvonalon lassan visszavonultak; saját csapataink mindenütt követték őket. Messze körletben égő falvak jelezték az ellenség általános visszavonulását.

A Pustki és Wiatrowki elfoglalásával megtörtént az orosz arcvonal áttörése!

Az elkövetkező három nap során az áttörést kiszélesítették és stratégiai jellegű győzelemmé fokozták az elkövetkező hetekben, bár az oroszok nem kérték különbékét és az olaszok sem rettentek vissza attól, hogy Ausztria-Magyarországnak hadat üzenjenek.

Bruszilov véleménye (az emlékiratában): *A 3. hadsereg arcvonalának áttöréséért semmi felelősség nem terhelheti Radko-Dmitrijevet, a hadsereg parancsnokát, az egész felelősség Ivanovra hárul. De a hadsereg módfelett rendezetlen és tervszerűtlen visszavonulásaért Radko-Dmitrijev is felelős. Jól tudta, hogy az ellenség csapást készít elő, tudta, hol kerül sor rá. Tisztában volt azzal is, hogy semmi erősítést nem kapott, következésképpen nem tud sikeresen szembeszállni a rohammal. Ezért - megítélésem szerint - idejében intézkednie kellett volna, hogy a fenyegetett pontra összegyűjtse hadseregének összes lehetséges tartalékát, és egyúttal pontos parancsokat adjon valamennyi csapatának arra vonatkozóan, hogy szükség esetén milyen rendben, milyen irányban vonuljanak vissza, milyen vonalakon kell megállniuk és újból megvetniük a lábukat, hogy a lehetőséghez mérten lelassítsák az ellenség előnyomulását. Vagyis: tervszerűen, teljes rendben kellett volna végrehajtania csapatai visszavonulását. Ennek érdekében idejében, kapkodás nélkül hátra kellett volna telepítenie valamennyi hadtápiintézményét, idejében gondoskodnia kellett volna erődítmények építéséről a kijelölt terepszakaszokon. Idejében kellőképpen kiépítteti a technikai híradószolgálatot, ami nélkül lehetetlen irányítani a hadsereget. Ezzel szemben ő maga rohángászott automobilon egyik egységtől a másikhöz, összekötőkként szétküldte segédtszjtjeit, akik - mint szemtanúk elmondták - az ő nevében közvetlen feletteseiket megkerülve parancsokat osztogattak a csapatok parancsnokainak. ráadásul ezek a parancsok gyakran ellentmondásosak voltak. Érthető, hogy a csapatok ilyen irányítása csak fokozta a káoszt, és a visszavonulás során a zűrzavar nem annyira a vereség miatt öltött grandiózus méreteket, mint inkább azért mert a legkülönbözőbb szintű parancsnokok vesztették el a fejüket. Nem irányította őket egységes akarat, nem tudták, mit tegyenek, és azt sem tudták, mit tesznek a szomszédjaik. A körülmények összességének következménye nem is lehetett más, mint katasztrófa.”*

Gorlicei képek:

Luzna - 123-as haditemető (Pustki, központi hatalmak)

